

Volgens Hanno Sauer zit onze moraal niet in ons hoofd

Hanno Sauer

Moraal. Goed en kwaad van prehistorie tot polarisatie

Vertaling W. Hansen
Bezige Bij; 432 blz. € 29,99
★★★★

De auteur

Filosoof Hanno Sauer (1983) doceert ethiek aan de Universiteit Utrecht. Hij leidt een Europees onderzoeksproject naar morele vooruitgang. Eerder publiceerde hij *Moral thinking, fast and slow*.

Het boek

‘Onze moraal zit niet in ons hoofd, maar in onze steden en dijken, wetten en gewoontes, in onze feesten en oorlogen’, poneert Hanno Sauer op de eerste pagina’s van zijn *Moraal*. In ruim vierhonderd pagina’s beschrijft hij de geschiedenis vanaf de eerste mensachtigen op aarde tot nu.

In elk hoofdstuk staan steeds andere begrippen centraal, zoals samenwerking in de vroege evolutie van mensen, straf, gelijkheid en gelijkwaardigheid en uiteindelijk ook waarheid, een begrip dat in tijden van nepnieuws enorm onder druk staat.

Sauer leunt hierbij op de nieuwste inzichten in de evolutionaire psychologie, inclusief wetenschappelijke discussies over hoe de moraal zich heeft ontwikkeld. Niet *survival of the fittest*, maar samenwerken met anderen zonder je te laten uitbuiten blijkt de basis van onze moraal.

Eigenaardige mensen

Bijzonder interessant is het hoofdstuk waarin Sauer zich baseert op ‘waarschijnlijk de tot nu toe belangrijkste sociaalwetenschappelijke publicatie van de eenentwintigste eeuw’, van de Canadese wetenschapper Joseph Henrich, *The weirdest people on earth* (2020).

Weird is een acroniem voor *white, educated, industrialized, rich en democratic*. ‘Deze ‘Eigenaardige’ mensen denken anders, voelen anders, leven anders, hebben andere waarden en vormen doorgaans de statistische uitzondering.’

Hun universalistische moraal en analytische denkwijze is door de katholieke kerk in gang gezet. Stap voor stap, in duizend jaar tijd, heeft de kerk de traditioneel gegroeide clan- en familiestructuren vernietigd, zeggen Henrich en Sauer.

De kerk ging huwelijken tussen (achter)neven en nichten verbieden en introduceerde tegelijkertijd het spirituele ouderschap in de vorm van het peetschap. Ook introduceerde de kerk het individuele testament. Zo maakte de patriarchale clanstructuur langzamer-

hand plaats voor los van elkaar staande huishoudens.

De culturele evolutie van deze ‘Eigenaardige mensen’ heeft de moderne samenleving mogelijk gemaakt, aldus Sauer. Eigenaardige mensen zijn in staat om onbekenden te vertrouwen. Tegelijkertijd laten ze wetten en regels belangrijker zijn dan voorheen. Die veranderde moraal gaat hand in hand met nieuwe vormen voor de uitruil van goederen, informatie en waarden. Dat heeft handel op grote schaal mogelijk gemaakt, evenals het ontstaan van burgers die vrijheid en democratie eisen, los van de machtsstructuren van de clans die tot dan toe het leven van individuen volledig bepaalden.

Citaat

‘Altijd als wij een handeling, praktijk of gedragwijze die wij in een schijnbaar vreemde historische of sociaal-culturele context zien, als immoreel afwijzen, zijn er ook toen en daar al mensen geweest die onze mening deelden en die praktijk even schandelijk en verwerpelijk hebben gevonden. En het is verbazingwekkend dat wij, als wij beweren dat men indertijd het tot slaaf maken van mensen als geoorloofd beschouwde, bijna altijd onvermeld laten wat die tot slaaf gemaakte mensen er zelf over gedacht hebben.’

Redenen om het boek niet te lezen

Met zo’n ambitieuze opzet, de hele wereldgeschiedenis in een paar honderd pagina’s, zijn Sauers keuzes en bronnen betwistbaar. Ronduit jammer vind ik dat zijn laatste hoofdstuk – ‘5 jaar’ – zo nadrukkelijk draait om identiteit, woke en nepnieuws. Zijn problemen rondom vergrijzing, migratie, klimaat wellicht iets belangrijker?

Reden om dit boek wel te lezen

Aan het eind van dit zeer onderhoudende, goed geschreven boek toont Sauer zich optimistisch. Zorgen om polarisatie vallen in het niet bij de waarden die mensen met elkaar delen. Sauer wijst op onderzoek waaruit blijkt dat de interculturele overeenstemming over waarden als hulpvaardigheid, samenwerking, respect, eerlijkheid, dapperheid en bezit 99,9 procent is.

Verschillen in waarden zijn vooral toe te schrijven aan sociaal-economische omstandigheden, niet aan uiteenlopende morele ideeën. Dat idee stelt discussies over waarden in een heel ander licht.

Tanny Dobbelaar